

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه: شهروندان بالای ۱۸ سال شهر تبریز)

امیر تقی زاده^۱

محمدحسین بنی فاطمه^۲

توکل آقایی هیر^۳

[10.22034/ssvs.2024.3309.3416](https://doi.org/10.22034/ssvs.2024.3309.3416)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۴/۱۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۶/۱۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با آن به انجام رسیده است؛ روش پژوهش پیمایش و جامعه آماری آن تمامی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر تبریز می‌باشند که طبق آخرین سرشماری به انجام رسیده در سال ۱۴۰۰، ۲۷۵۵۳۵۸ نفر می‌باشند؛ قابل ذکر است که مطالعه به صورت مقایسه‌ای و در بین دو نسل جوان و بزرگسال به انجام رسیده است. حجم نمونه برابر با ۳۰۰ و شیوه نمونه‌گیری، خوشه‌ای چند مرحله‌ای می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS و از روش‌های آماری در سطح توصیفی و استنباطی از روش همبستگی پیرسون، رگرسیون چند متغیره، آزمون آزمون ۲ با نمونه‌های مستقل و آزمون آنالیز واریانس یک طرفه F استفاده شده است.

نتایج پژوهش حاکی از این است که بین متغیر دینداری و نگرش به ارزش فرزندان در بین نسل جوان، رابطه مثبت و قوی (۰/۶۳۷) و معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصد (۰/۰۰۰) می‌باشد؛ در بررسی همین رابطه در بین نسل بزرگسال نیز نتایج حاکی از این است که بین دو متغیر رابطه ضعیف و مثبت (۰/۱۸۷) و معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد (۰/۰۱۴) وجود دارد؛ بررسی میزان همبستگی بین متغیر حمایت اجتماعی و نگرش به ارزش فرزندان حاکی از این است که، در بین نسل جوان بین دو متغیر همبستگی نسبتاً قوی و مثبت (۰/۳۰۸) و معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصد (۰/۰۰۱) وجود دارد. نتایج تحلیل چند متغیره نیز نشان می‌دهد که در نسل جوان مجموع متغیرهای مستقل (دینداری، حمایت اجتماعی) توانسته‌اند ۴۲ درصد از تغییرات مربوط به متغیر نگرش به ارزش فرزندان و در نسل بزرگسال مجموع متغیرهای مستقل وارد شده به مدل (دینداری) ۳ درصد از تغییرات مربوط به متغیر نگرش به ارزش فرزندان را تبیین کنند. در بررسی نقش متغیرهای زمینه‌ای پژوهش که در این تحقیق متغیرهای زمینه‌ای جنسیت، وضعیت تاهل و محل تولد بر نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان بررسی شده است، نتایج حاکی از نقش متغیرهای جنسیت و وضعیت تاهل در بین نسل جوان و محل تولد در بین نسل بزرگسال دارد.

کلیدواژه‌ها: ارزش فرزندان، فرزندآوری، دینداری، حمایت اجتماعی، تداوم خانواده

^۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. Email: sambol306@yahoo.com

^۲- استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

^۳- دانشیار، گروه علوم اجتماعی و عضو گروه جامعه‌شناسی سلامت، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

تشویق زوجین به فرزندآوری^۱ از جمله موضوعاتی است که در طی سالهای اخیر به طور روزافزونی در جامعه مطرح است؛ روند روزافزون کاهش نرخ باروری در ایران منجر به نگرانی بسیاری از سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان شده است. این نگرانی وقتی دو چندان شد که بسیاری از نقاط شهری باروری پایین‌تر از حد جانشینی را تجربه نمودند. نگرانی از وضعیت مذکور در قوانین مختلف از قبیل برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۹۰)، قانون تنظیم خانواده و جمعیت و همچنین طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده که بر رسیدن نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی تاکید دارند، نمایان است (عبداللهی و رحیمی، ۱۳۹۶: ۴۸).

ترجیحات فرزندآوری یکی از تصمیمات و اعمال مهم زندگی است که باید به لحاظ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مفهوم‌سازی شود. فرصت‌ها و انگیزه‌های فرزندآوری در جمعیت‌ها و زیرگروه‌های جمعیتی از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است و همه اینها تفاوت‌هایی را در تعداد مطلوب فرزندان در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به دنبال دارد (باچراچ و مرگان^۲، ۲۰۱۱: ۷۲).

ارزش‌های خانوادگی^۳ متشکل از مجموعه پیچیده‌ای از ارزش‌های در هم متداخل از جمله ارزش‌های ازدواج، همسرداری، فرزندآوری و ... است. در این بین ارزش‌های فرزندآوری مقوله‌ای است که می‌تواند نقش مهمی در تغییرات سطوح باروری و به دنبال آن تغییرات رشد جمعیتی یک جامعه ایفا کند. مفهوم ارزش فرزندان^۴ مجموعه منافع هستند که والدین با داشتن فرزندان دریافت می‌کنند. ارزش فرزندان به دو دسته ارزش‌های مثبت و منفی تقسیم‌بندی می‌شوند. ارزش‌های مثبت فرزندان شامل منافع عاطفی، اقتصادی، کسب هویت، دستیابی به کمال و تدام خانواده است و ارزش‌های منفی شامل هزینه‌های عاطفی، اقتصادی، خانوادگی، جسمانی و محدودیت‌ها و فرصت‌های از دست رفته است. ارزش فرزندان، به عنوان مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل در تعیین تعداد فرزندان و تصمیم‌گیری والدین، در این باره نقش بسزایی دارند. ارزش‌های فرزندان را می‌توان از بررسی‌هایی که از نگرش‌های مثبت و منفی والدین نسبت به فرزندان دارند شناسایی کرد؛ ارزش‌های فرزندان مطابق تحولات اقتصادی- اجتماعی هر جامعه تغییر می‌یابد. ارتقاء مولفه‌های توسعه از جمله گسترش شهرنشینی، افزایش سطح تحصیلات زنان و به دنبال آن اشتغال بیشتر آنها علاوه بر آنکه ازدواج را افزایش داده، میل به فرزندآوری را در بین زنان کاهش داده است (مشفق و عشقی، ۱۳۹۱: ۹۴-۹۵).

^۱-Childbearing

^۲-Bachrach & Morgan

^۳-Family values

^۴-The value of children

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

به طور کلی، علل متعددی را می‌توان برای کاهش میزان باروری در جهان از هم متمایز کرد؛ با این حال محققان معتقدند برای درک رفتارهای باروری در کشورهایی که روش‌های موثر پیشگیری از بارداری به طور گسترده‌ای در دسترس است و به زوجین امکان تصمیم‌گیری در مورد تعداد فرزندان و زمان تولد آنها را نشان می‌دهد، تمایلات و ترجیحات فرزندآوری و خانواده‌ها عامل کلیدی در بررسی رفتارهای باروری به شمار می‌رود (میلز و مکارینی^۱، ۲۰۰۸؛ تستا و گیرلی^۲، ۲۰۰۶؛ گلدستون و همکاران^۳، ۲۰۰۳؛ رگنیر و ویگنولی^۴، ۲۰۱۱).

یکی از حوزه‌هایی که تأثیرات آن بر تحولات باروری و ارزش فرزندان در سالهای اخیر مورد توجه محققان اجتماعی قرار گرفته است، تغییرات در شبکه‌های اجتماعی است. این دسته از محققان معتقدند که شبکه‌های اجتماعی ارزش‌های مرتبط با فرزندان، هنجارهای والدین شدن، حمایت‌های در دسترس والدین و سایر عواملی که در تصمیم‌گیری برای زمانبندی و تعداد فرزندان دخیل هستند را ایجاد و انتقال می‌دهند. از این میان تأکید بر حمایت شبکه‌های اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. همچنین تحقیقات انجام شده نشان دهنده آن است که حمایت اجتماعی^۵ می‌تواند تصمیم به داشتن فرزند را در مراحل اولیه ازدواج یا در شرایطی که زوجین هنوز در حال تحصیل هستند ولی دوست دارند فرزند داشته باشند تسهیل کند (دراهمکی و کوشکی، ۱۴۰۰: ۳۴۲).

رویکردهای نظری اظهار می‌دارند که سطح دینداری افراد نیز به دو طریق مستقیم و غیر مستقیم بر باروری اثر می‌گذارد. تأثیر مستقیم هنجارها و قوانین مذهبی است که به طور خاص در خصوص باروری وجود دارد؛ آموزه‌های دینی در خصوص سن ازدواج، تعداد فرزندان، استفاده از روش‌های پیشگیری از بارداری، بر باروری اثر می‌گذارد. از سوی دیگر ممکن است افراد در گروه‌های مذهبی در موقعیت اقتصادی و اجتماعی متفاوتی قرار بگیرند و متأثر از این شرایط رفتارهای جمعیتی مختلفی نیز داشته‌باشند. در واقع اثر غیر مستقیم از تعامل مذهب با سایر عواملی که بر باروری اثر می‌گذارد ناشی می‌شود (مدیری و رازقی نصرآباد، ۱۳۹۴: ۱۳۰-۱۳۶).

شهر تبریز یکی از شهرهای صنعتی ایران است که تحولات بسیاری را به لحاظ گسترش شهرنشینی و صنعتی شدن تجربه کرده است و تغییرات ارزشی مطابق با این تحولات اجتماعی امری محتمل به نظر می‌رسد؛ ارزش فرزندان و نگرش به باروری نیز یکی از ارزشهایی است که تحت تأثیر این تحولات، تغییرات

^۱- Mills & Mencarini

^۲- Tes ta & Grilli

^۳- Golds tein et al

^۴- Régnier & Vignoli

^۵-Social Support

قابل مشاهده‌ای را داشته است؛ با توجه به مطالب مذکور در این پژوهش محقق در پی بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با آن می‌باشد.

ادبیات نظری پژوهش

یکی از تئوری‌های مهم تبیین‌کننده تغییرات خانواده و ارزش‌های آن به ویژه فرزند و رفتار فرزندآوری، تئوری گذار دوم جمعیتی^۱ است. این تئوری به تغییراتی اشاره می‌کند که در زمینه نگرش به تشکیل خانواده و اهمیت نهاد خانواده، روابط اعضا با هم، ساختار قدرت در خانواده، استقلال زنان، دموکراسی عاطفی و ... به وجود آمده است. لستهاق و نیدرت^۲ در توضیح مفهوم گذار جمعیتی تغییرات در میزان مولید و مرگ و میر را به موازات گذار از شرایط اقتصادی و اجتماعی و سنتی قبل از مدرن به یک جامعه مدرن صنعتی و شهری شاهدیم و از آن می‌توان به انقلاب جمعیتی یاد کرد. در این دوران باروری و مرگ و میر در سطح پایینی متعادل می‌شود و در نهایت جمعیت به سوی ایستایی میل می‌کند و حتی در برخی از کشورها (جوامع) که دوران گذار را طی کرده‌اند و از آن خارج شده‌اند، تعادل بین باروری و مرگ و میر وجود ندارد، بلکه باروری به جای اینکه در سطح جانشینی متوقف شود به زیر جانشینی می‌افتد (اوجاقلو و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۱۳).

نظریه ایده‌آلیسم توسعه‌ای^۳، یک سیستم ارزشی و اعتقادی است که بیان می‌کند نگرش‌های اجتماعی و خانوادگی که به عنوان مدرن تعریف شده‌اند بهتر از نگرش‌های سنتی هستند. بر اشاعه و گسترش ایده‌های مرتبط با توسعه، پیشرفت و مدرنیزاسیون در سطح جهان به عنوان عاملی مهم در تغییرات ارزشی و رفتاری تاکید دارد که به عنوان ایده‌آلیسم توسعه‌ای در تمام دنیا انتشار یافته است. این مجموعه از ایده‌ها و نگرش‌ها، ایده‌هایی را ایجاد می‌کنند که موجب تغییراتی در نگرش‌ها و رفتارهای مرتبط با تشکیل خانواده و باروری مانند افزایش استفاده از وسایل پیشگیری، پذیرش اندازه کوچک خانواده، افزایش سن ازدواج و برابری جنسیتی بیشتر شده‌اند. همچنین تکنولوژی ارتباطات و رسانه‌های جمعی دانشی درباره اشکال جدید رفتار به تمام نقاط جهان گسترش می‌دهند و اشکال جدیدی از رفتار عمومیت می‌یابند (عباسی شوازی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۱-۴۲).

استرینر در مفهوم‌سازی‌اش از حمایت اجتماعی خاطر نشان می‌کند که اکثر تحقیقات اجتماعی و تدوین‌های نظری روی سه نوع حمایت اجتماعی تاکید دارند: حمایت اجتماعی ادراکی، حمایت اجتماعی صورت گرفته و در هم تنیدگی اجتماعی. حمایت اجتماعی ادراک شده حمایت را به عنوان ارزیابی شناختی روابط فرد با دیگران در نظر می‌گیرد. مقیاس‌های حمایت اجتماعی دریافت شده تشخیص می‌دهد که همه

^۱ - second demographic transition

^۲ - Lesthaeghe & Neidert

^۳ - Developmental idealism

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

پیوستگی‌های فرد با محیطش به حمایت اجتماعی منجر نمی‌شود، مگر اینکه فرد آن حمایت‌ها را برای برآوردن نیازش مناسب و قابل دسترس بداند. در برخی موارد نیز تلاش برای ارائه حمایت اجتماعی به دلیل نامناسب بودن، کوتاه مدت بودن و تعارض آن با نیازها و انتظارات دریافت کننده حمایت با شکست مواجه می‌شود. سنجش حمایت اجتماعی ادراک شده بر ارزیابی شناختی فرد از محیط اجتماعی‌اش تاکید دارد؛ در ضمن به سطح اطمینان از اینکه هر وقت احساس نیاز به حمایت به وجود آید آن در دسترس خواهد بود و به اندازه کافی نیازش را برآورده خواهد کرد و آن به روشی عرضه می‌شود که سودمند تلقی شود. حمایت اجتماعی صورت گرفته به رفتارها یا اعمال خاصی اشاره دارد که دیگران انجام می‌دهند؛ طوری که آنها عملاً اشکالی از حمایت و کمک را ارائه می‌دهند. رفتارهای حمایتی می‌تواند شامل فعالیت‌هایی مثل گوش دادن، اظهار علاقه، قرض دادن پول، کمک به انجام کار، ارائه پیشنهادات، تدابیر و راهکار دادن و ابراز محبت باشد. سنجش حمایت اجتماعی صورت گرفته بر چیزی تاکید دارد که افراد عملاً هنگام ارائه حمایت اجتماعی انجام می‌دهند. تا اندازه‌ای حمایت صورت گرفته یک ارزشیابی رفتاری از حمایت اجتماعی است. بخش اعظم حمایت صورت گرفته مقیاس‌های خودسنجی مربوط به یادآوری تجربیات گذشته هستند تا اینکه وابسته به مشاهدات واقعی از رفتارهای حمایتی باشد (صادقی و سرایی، ۱۳۹۵: ۱۱-۱۰).

در هم تنیدگی اجتماعی اشاره به ارتباطات واقعی افراد با اشخاص مهم در محیطشان دارد. ابزارهایی که حمایت اجتماعی را به عنوان در هم تنیدگی اجتماعی مفهوم‌سازی کرده‌اند بر شبکه اجتماعی تمرکز دارند؛ به عبارت دیگر ارتباطات مستقیم و غیر مستقیم را مشخص می‌کنند که افراد را با خانواده و دوستان و همسالانشان پیوند می‌دهد. این ارتباطات صرف، به عنوان شاخص‌های منابع اجتماعی در نظر گرفته شده‌اند که کارکردهای حمایت اجتماعی را بالقوه در زمان بحران انجام می‌دهد. بررسی منابع حمایت اجتماعی امری بسیار مهم است. میزان مختلف حمایت چه از لحاظ وسعت شبکه‌های اجتماعی و ارتباطات با دیگران و چه از لحاظ احساس ذهنی دریافت حمایت، در تفاوت احساس رضایت و کیفیت زندگی افراد موثر است (صادقی سرچشمه، ۱۳۹۲).

نظریه منزلت اجتماعی^۱ میزان باروری در هر خانواده و جامعه را مبتنی بر جایگاه و منزلت والدین و یا ساکنان آن جامعه می‌داند. خانواده با پیشرفت و ترقی حاصل شده در جامعه و موقعیتی که به عنوان یک عضو داراست، به فرزندآوری می‌اندیشد. حال اگر آوردن فرزند باعث حرکت صعودی خانواده می‌شود، آن را ادامه می‌دهد ولی اگر فرزندآوری را مانع پیشرفت و توسعه و موقعیت اجتماعی خانواده بداند، آن را به طرق مختلف کنترل می‌کند (چمنی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۶).

^۱ -Social status

همچنین باید گفت، دینداری و مذهب^۱ از مشخصه‌های اصلی فرهنگ می‌باشند که ارزش‌ها را شکل می‌دهند؛ رویکردهای نظری اظهار می‌دارند که سطح دینداری افراد به دو طریق مستقیم و غیر مستقیم بر باروری اثر می‌گذارند. تاثیر مستقیم هنجارها و قوانین مذهبی است که به طور خاص در خصوص باروری وجود دارد؛ آموزه‌های دینی در خصوص سن ازدواج، تعداد فرزندان، استفاده از روش‌های پیشگیری از بارداری، بر باروری اثر می‌گذارد. از سوی دیگر ممکن است افراد در گروه‌های مذهبی در موقعیت اقتصادی و اجتماعی متفاوتی قرار بگیرند و متاثر از این شرایط رفتارهای جمعیتی مختلفی نیز داشته باشند. در واقع اثر غیر مستقیم از تعامل مذهب با عواملی که بر باروری اثر می‌گذارند ناشی می‌شود (مدیری و رازقی نصرآباد، ۱۳۹۴: ۱۳۰-۱۳۶).

در این زمینه وبر^۲، نقش نظام فرهنگی و ارزش‌ها و هنجارهای مورد تاکید این نظام را بر کنش‌های افراد، مهم و اساسی ارزیابی می‌کند. از دیدگاه وی، انتخاب‌های افراد در جامعه و به تبع آن کنش‌های آنان، متاثر از معنای ذهنی است که افراد تحت تاثیر فرهنگ برای کنش‌های خود قائلند. براساس مدل وبر تعامل تمایلات و منابع، کنش یا به تعبیری انتخاب‌های افراد یا جمع را پدید می‌آورد که به الگو یا مجموعه حاصل از آن، سبک زندگی می‌گوییم. به بیانی مشروح‌تر، فرد یا جمع، جهت کنش را تعیین و منبع در دسترس - که در پیوند با عوامل ساختاری، فرصت‌های زندگی فرد یا جمع را پدید می‌آورند - بستر بروز کنش را فراهم می‌کنند (وبر، ۱۳۸۷؛ به نقل از مهدوی کنی، ۱۳۸۷: ۲۱۹).

مبتنی بر این رویکرد، وبر سعی می‌کند خصوصیات رفتاری و شرایط بومی هر مردمی را با توجه به آموزه‌های دینی ایشان تبیین نماید. وبر این توانایی بالقوه را در دین می‌بیند که بتواند بر رفتار مردم و شیوه تفکر ایشان اثر گذارد و معتقد است که ایده‌ها، نیروهای موثر در تاریخ هستند (وبر، ۱۳۸۵: ۱۲). البته وبر دین را تنها عامل موثر بر شرایط اجتماعی و رفتاری نمی‌داند؛ بلکه در کنار دین، عامل‌های دیگر اجتماعی را نیز دخیل می‌داند. به عنوان مثال، او به وجود رابطه‌ای دو طرفه (متقابل) بین عوامل اقتصادی و فرهنگی باور داشت. رهاورد مهم رویکرد وبر، امکان درک تاثیر ارزش‌ها و باورها بر رفتار بشری است. نظریه کنش وبر، بررسی تاثیر دینداری (التزام به باورها و عقاید دینی و به موجب آن اعمال دینی) بر سبک زندگی (اعمال و کنش‌های روزمره افراد) را معنادار و ممکن می‌سازد. می‌توان دیدگاه وی را اینگونه بیان کرد که بشر بر مبنای شیوه تفکر خود، جامعه خود را می‌سازد و دین از مهم‌ترین مولفه‌های شکل‌دهنده شیوه تفکر است (وبر، ۱۳۸۷؛ به نقل از کرمی قهی و همکاران، ۱۳۹۲).

دین نظام باور منسجمی ایجاد می‌کند که موجب می‌شود افراد برای زندگی خود معنا پیدا کنند و به آینده امیدوار باشند. نظام باورهای دینی به افراد امکان می‌دهد که به ناملایمت‌ها، فشارهای روانی و

^۱ -Religiosity and religion

^۲ -Max Weber

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

کمیته‌های گریزناپذیری که در روند چرخه‌ی زندگی رخ می‌دهد، معنا بخشند و نسبت به زندگی امیدواری بیشتری داشته باشند. کسانی که در دین، به اعتقاد و یقین قلبی رسیده باشند و در عمل به باورهای دینی خود هم موفق باشند، در همدلی، درک، مسئولیت‌پذیری، انعطاف‌پذیری و مواردی مانند اینها توفیق بیشتری خواهند داشت. باورهای دینی، بر سخت‌کوشی و استقامت افراد در برابر استرس‌های شغلی می‌افزاید؛ دین و دینداری حقیقتی است که همیشه همراه بشر بوده است؛ پس رکن اصلی هر فرهنگی است که موجب هویت و انسجام جامعه می‌شود؛ ارزش‌هایی که برگرفته از ایدئولوژی و جهان‌بینی افراد است، روش زندگی خاصی را برای فرد تعیین می‌کند؛ حال اگر این جهان‌بینی جهان‌بینی توحیدی باشد، انسان خود را در ارتباط با خداوند احساس می‌کند و در چارچوب نظام عبادی با او راز و نیاز می‌کند. حفظ این ارتباط با خداوند، موجب آرامشی در فرد می‌شود که از بر هم خوردن تعادل وی جلوگیری می‌کند (موسوی اقدم و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۶).

مطابق با نظر همل (۱۹۹۰) افرادی با شرایط اقتصادی- اجتماعی مشابه اما با اعتقادات مذهبی متفاوت و یا متعلق به گروه‌های مختلف مذهبی، ممکن است رفتارهای باروری متفاوتی را بروز دهند. ممکن است برخی از گروه‌های مذهبی اهمیت بیشتری به تشکیل خانواده و تعداد زیاد فرزند بدهند و یا افرادی که مذهب نقش اساسی و پررنگی در زندگی‌شان دارد، رفتارها و تمایلات متفاوت با سایرین در خصوص فرزندآوری داشته باشند؛ مک کوئیلان سه شرط را برای تاثیر مذهب بر باروری مطرح کرده است؛ ماهیت هنجارها و ارزش‌های مذهبی، نهادهای مذهبی و هویت مذهبی؛ اول اینکه مذهب هنجارهای رفتاری راجع به رفتارهای باروری دارد. این قوانین، رفتارهایی را تنظیم می‌کند که مستقیماً با تعیین‌کننده‌های بلافصل باروری، نظیر وسایل پیشگیری، عقیم‌سازی و سقط جنین مربوط می‌باشند؛ همچنین رهنمودهایی در خصوص ورود به واحدهای جنسی و نکاحی، ارتقاء خانواده‌های بزرگ و حتی اعتقاداتی درباره نقش‌های زنان و مردان ارائه می‌دهد که بر باروری اثر می‌گذارد. دوم سازمانها و یا نهادهای مذهبی که قادر هستند یا از طریق تاثیرات اجتماعی و یا مجازات‌هایی برای رعایت هنجارها و قوانین، اجرای این قوانین را توسط پیروانش تقویت کند. سوم مذهب، هویت فردی و اجتماعی به پیروانش می‌دهد. رهبران مذهبی هنجارها را بیان می‌کنند و در اجتماعات محلی این هنجارها پرورش می‌یابند. برای مثال اسلام معرفت هویت مسلمانان است و تاثیرات بر رفتارهای باروری در زمان و مکانهای مختلف متفاوت است و بستگی به تفسیر علمای اسلامی دارد که می‌توانند آموزه‌ها را با محیط اطراف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی خود وفق دهند. در یک جامعه مذهبی ارتباط بین اعتقادات مذهبی و ارزش‌ها و رفتارهای محافظه‌کارانه خانواده در سراسر حوزه‌های مختلف خانواده، از جمله ثبات زناشویی، روابط پدر و مادر با فرزند و نگرش نسبت به زندگی مشترک، ارتباط جنسی قبل از ازدواج نقش بسته است (مدیری و رازقی نصرآباد، ۱۳۹۴: ۱۳۰-۱۳۶).

استرینر در مفهوم‌سازی‌اش از حمایت اجتماعی خاطر نشان می‌کند که اکثر تحقیقات اجتماعی و تدوین‌های نظری روی سه نوع حمایت اجتماعی تاکید دارند: حمایت اجتماعی ادراکی، حمایت اجتماعی صورت گرفته و در هم تنیدگی اجتماعی. حمایت اجتماعی ادراک شده حمایت را به عنوان ارزیابی شناختی روابط فرد با دیگران در نظر می‌گیرد. مقیاس‌های حمایت اجتماعی دریافت شده تشخیص می‌دهد که همه پیوستگی‌های فرد با محیطش به حمایت اجتماعی منجر نمی‌شود، مگر اینکه فرد آن حمایت‌ها را برای برآوردن نیازش مناسب و قابل دسترس بداند. در برخی موارد نیز تلاش برای ارائه حمایت اجتماعی به دلیل نامناسب بودن، کوتاه مدت بودن و تعارض آن با نیازها و انتظارات دریافت کننده حمایت با شکست مواجه می‌شود. سنجش حمایت اجتماعی ادراک شده بر ارزیابی شناختی فرد از محیط اجتماعی‌اش تاکید دارد؛ در ضمن به سطح اطمینان از اینکه هر وقت احساس نیاز به حمایت به وجود آید آن در دسترس خواهد بود و به اندازه کافی نیازش را برآورده خواهد کرد و آن به روشی عرضه می‌شود که سودمند تلقی شود. حمایت اجتماعی صورت گرفته به رفتارها یا اعمال خاصی اشاره دارد که دیگران انجام می‌دهند؛ طوریکه آنها عملاً اشکالی از حمایت و کمک را ارائه می‌دهند. رفتارهای حمایتی می‌تواند شامل فعالیت‌هایی مثل گوش دادن، اظهار علاقه، قرض دادن پول، کمک به انجام کار، ارائه پیشنهادات، تدابیر و راهکار دادن و ابراز محبت باشد. سنجش حمایت اجتماعی صورت گرفته بر چیزی تاکید دارد که افراد عملاً هنگام ارائه حمایت اجتماعی انجام می‌دهند. تا اندازه‌ای حمایت صورت گرفته یک ارزشیابی رفتاری از حمایت اجتماعی است. بخش اعظم حمایت صورت گرفته مقیاس‌های خودسنجی مربوط به یادآوری تجربیات گذشته هستند تا اینکه وابسته به مشاهدات واقعی از رفتارهای حمایتی باشد (صادقی و سرایی، ۱۳۹۵: ۱۱-۱۰).

در هم تنیدگی اجتماعی اشاره به ارتباطات واقعی افراد با اشخاص مهم در محیطشان دارد. ابزارهایی که حمایت اجتماعی را به عنوان در هم تنیدگی اجتماعی مفهوم‌سازی کرده‌اند بر شبکه اجتماعی تمرکز دارند؛ به عبارت دیگر ارتباطات مستقیم و غیر مستقیم را مشخص می‌کنند که افراد را با خانواده و دوستان و همسالانشان پیوند می‌دهد. این ارتباطات صرف، به عنوان شاخص‌های منابع اجتماعی در نظر گرفته شده‌اند که کارکردهای حمایت اجتماعی را بالقوه در زمان بحران انجام می‌دهد. بررسی منابع حمایت اجتماعی امری بسیار مهم است. میزان مختلف حمایت چه از لحاظ وسعت شبکه‌های اجتماعی و ارتباطات با دیگران و چه از لحاظ احساس ذهنی دریافت حمایت، در تفاوت احساس رضایت و کیفیت زندگی افراد موثر است (صادقی سرچشمه، ۱۳۹۲).

نظریه منزلت اجتماعی^۱ میزان باروری در هر خانواده و جامعه را مبتنی بر جایگاه و منزلت والدین و یا ساکنان آن جامعه می‌داند. خانواده با پیشرفت و ترقی حاصل شده در جامعه و موقعیتی که به عنوان

^۱ -Social status

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

یک عضو داراست، به فرزندآوری می‌اندیشد. حال اگر آوردن فرزند باعث حرکت صعودی خانواده می‌شود، آن را ادامه می‌دهد ولی اگر فرزندآوری را مانع پیشرفت و توسعه و موقعیت اجتماعی خانواده بدانند، آن را به طرق مختلف کنترل می‌کند (چمنی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۶).

نظریه ایده‌آلیسم توسعه‌ای^۱، یک سیستم ارزشی و اعتقادی است که بیان می‌کند نگرش‌های اجتماعی و خانوادگی که به عنوان مدرن تعریف شده‌اند بهتر از نگرش‌های سنتی هستند. بر اشاعه و گسترش ایده‌های مرتبط با توسعه، پیشرفت و مدرنیزاسیون در سطح جهان به عنوان عاملی مهم در تغییرات ارزشی و رفتاری تأکید دارد که به عنوان ایده‌آلیسم توسعه‌ای در تمام دنیا انتشار یافته است. این مجموعه از ایده‌ها و نگرش‌ها، ایده‌هایی را ایجاد می‌کنند که موجب تغییراتی در نگرش‌ها و رفتارهای مرتبط با تشکیل خانواده و باروری مانند افزایش استفاده از وسایل پیشگیری، پذیرش اندازه کوچک خانواده، افزایش سن ازدواج و برابری جنسیتی بیشتر شده‌اند. همچنین تکنولوژی ارتباطات و رسانه‌های جمعی دانشی درباره اشکال جدید رفتار به تمام نقاط جهان گسترش می‌دهند و اشکال جدیدی از رفتار عمومیت می‌یابند (عباسی شوازی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۱-۴۲).

پیشینه تجربی پژوهش

با بررسی مطالعاتی که در حوزه فرزندآوری و نگرش نسبت به ارزش فرزندان در جامعه امروزی، می‌توان گفت در راستای موضوع مد نظر تحقیقات متعددی در داخل و خارج کشور به انجام رسیده است که بررسی نتایج این تحقیقات در امر انتخاب متغیرها و همچنین ارائه دیدگاهی جامع به محقق امری مفید به نظر می‌رسد. در این بخش از پژوهش محقق به بررسی این تحقیقات و نتایج آنها پرداخته است.

دراهمکی و کوشککی (۱۴۰۰) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر ابعاد مختلف حمایت اجتماعی ادراک شده بر قصد باروری: مطالعه زنان ۱۸ تا ۴۴ ساله حداقل یکبار ازدواج کرده نقاط شهری استان بوشهر به بررسی این تاثیر در بین ۶۰۰ زن ۱۸ تا ۴۴ ساله استان بوشهر پرداختند. نتایج تحقیق نشان دهنده آن بود که با افزایش حمایت ابزاری احتمال قصد باروری زنان با کنترل متغیرهای تعداد فرزندان در حال حاضر زنده، تحصیلات و وضعیت اشتغال آنها به نسبت ۱/۴۴۵ افزایش می‌یابد.

عباس زاده و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان نقش دینداری، خانواده‌گرایی، رسانه‌های نوین و بازاندیشی مدرن در نگرش به فرزندآوری در زنان و مردان متأهل ۱۸-۴۹ ساله به بررسی عوامل اجتماعی تاثیرگذار بر نگرش به فرزندآوری در بین زنان و مردان متأهل شهر تبریز پرداختند؛ نتایج پژوهش حاکی از این است که بین خانواده‌گرایی، دینداری با نگرش به فرزندآوری همبستگی مستقیمی وجود دارد

^۱ -Developmental idealism

و بین بازانديشی مدرن، میزان استفاده از اینترنت و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با نگرش به فرزندآوری همبستگی معنادار معکوس وجود داشت.

سفیری و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان بررسی جامعه‌شناختی نگرش مثبت به فرزند (مطالعه زنان شهر ایلام) به بررسی میزان نگرش مثبت به فرزند در بین زنان همسر دار ۱۸-۴۰ سال شهر ایلام پرداختند؛ نتایج پژوهش حاکی از این است که نگرش مثبت نسبت به فرزند در بین زنان شهر ایلام در حد متوسطی قرار دارد. در تحلیل رگرسیون چند متغیره نیز ۳۸/۷ درصد از واریانس میزان نگرش مثبت به فرزند توسط متغیرهای نقش منفی ماهواره در داشتن تعداد فرزندان زیاد، دلسرد کردن از طریق خانواده و اطرافیان، نظر دیگران نسبت به زنان باردار و تعداد فرزندان زیاد، دلسرد کردن از طریق خانواده و اطرافیان، وضعیت اشتغال پاسخگو و میزان صمیمیت با دیگران نزدیک تبیین می‌شود. در تحلیل مسیر، شاخص دلسرد کردن از طریق خانواده و اطرافیان بیشترین تاثیر و متغیر وضعیت اشتغال کمترین تاثیر را در نگرش مثبت به فرزند دارد.

عباسی شوازی و دراهکی (۱۳۹۷) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر مکانیزم‌های شبکه‌های اجتماعی بر قصد فرزندآوری زنان نقاط شهری استان بوشهر به بررسی این موضوع در بین ۶۰۰ زن حداقل یک بار ازدواج کرده در نواحی شهری بوشهر پرداختند؛ نتایج تحقیق حاکی از این است که با کنترل متغیرهای سن، تعداد فرزندان در حال حاضر زنده، تحصیلات و اشتغال زنان، مکانیزم و شبکه تاثیر مهمی بر قصد باروری زنان دارند. نتایج رگرسیون لجستیک دوجهی نشان داد که مکانیزم‌های فشار اجتماعی، واگیری اجتماعی و حمایت اجتماعی به صورت مثبت و متغیر یادگیری اجتماعی منفی به صورت منفی بر قصد باروری زنان مورد مطالعه تاثیر گذارند.

سفیری و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان بررسی جامعه‌شناختی نگرش مثبت به فرزند (مطالعه زنان شهر ایلام) به بررسی میزان نگرش مثبت به فرزند در بین زنان همسر دار ۱۸-۴۰ سال شهر ایلام پرداختند؛ نتایج پژوهش حاکی از این است که نگرش مثبت نسبت به فرزند در بین زنان شهر ایلام در حد متوسطی قرار دارد. در تحلیل رگرسیون چند متغیره نیز ۳۸/۷ درصد از واریانس میزان نگرش مثبت به فرزند توسط متغیرهای نقش منفی ماهواره در داشتن تعداد فرزندان زیاد، دلسرد کردن از طریق خانواده و اطرافیان، نظر دیگران نسبت به زنان باردار و تعداد فرزندان زیاد، دلسرد کردن از طریق خانواده و اطرافیان، وضعیت اشتغال پاسخگو و میزان صمیمیت با دیگران نزدیک تبیین می‌شود. در تحلیل مسیر، شاخص دلسرد کردن از طریق خانواده و اطرافیان بیشترین تاثیر و متغیر وضعیت اشتغال کمترین تاثیر را در نگرش مثبت به فرزند دارد.

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

مدیری (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان بررسی مقایسه‌ای تاثیر دینداری و نگرش‌های جنسیتی بر قصد فرزندآوری به تفکیک جنسیت در شهر تهران، به بررسی این موضوع در بین ۱۲۷۲ نفر از زنان و مردان متأهل پرداختند؛ نتایج پژوهش حاکی از این است که تعداد فرزندان قصد شده در هر دو جنس متأثر از دینداری و نگرش‌های جنسیتی بوده و دینداری بیش از نگرش‌های جنسیتی بر تعداد فرزندان قصد شده اثرگذار است.

ساعی قره‌ناز و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان ارتباط جهت‌گیری مذهبی با قصد فرزندآوری و تعداد فرزندان موجود و مطلوب از نظر زنان شاغل در مراکزهای منتخب شهر تهران به بررسی این ارتباط در بین ۲۰۰ زنان شاغل در بیمارستانهای وابسته به دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی و مراکز منتخب آموزش و پرورش پرداختند؛ نتایج پژوهش حاکی از این است که جهت‌گیری مذهبی از عامل‌های تاثیرگذار بر تعداد مطلوب و موجود فرزندان زنان شاغل است.

مدیری و رازقی نصرآباد (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان بررسی رابطه دینداری و قصد باروری در شهر تهران، به بررسی این رابطه در بین ۱۲۷۲ مرد و زن متأهل پرداختند؛ نتایج پژوهش حاکی از این است که قصد باروری متأثر از دینداری بوده و این تاثیر در حضور متغیرهای اقتصادی اجتماعی همچنان پابرجاست. همچنین اگرچه زنان دیندارتر از مردان هستند، قصد باروری در زنان و مردان تقریباً با شدت یکسان متأثر از دینداری است.

شاهنوشی و سامی (۱۳۸۸) در پژوهشی تحت عنوان بررسی تفاوت ارزش فرزندان در مناطق شهری و روستایی شهرستان سمیرم به بررسی این موضوع پرداختند؛ نتایج پژوهش حاکی از این است که ارزش فرزندان در خانوارهای روستایی و شهری یکسان نبوده و متغیرهای ارزش اقتصادی-امنیتی و مالی فرزند، کسب هویت از فرزند، پیوستگی و تداوم خانواده، زحمات جسمی (خستگی) و ترجیحات جنسی در تفاوت ارزش فرزندان در مناطق شهری و روستایی تاثیرگذار بوده‌اند. این مطالعه نشان می‌دهد نگرش اقتصادی به فرزند در بین خانوارهای روستایی تغییر پیدا کرده است.

کلارک و لپینتر^۱ (۲۰۲۰) در تحقیقی تحت عنوان یک آزمایش طبیعی در مورد ناامنی شغلی و ایالات متحده: شرایط اقتصادی ساختاری و عدم اطمینان اقتصادی درک شده، به این نتیجه رسیدند که عدم امنیت شغلی و اقتصادی بر احتمال والدی‌گری اثر نمی‌گذارد اما بر احتمال داشتن فرزندان بیشتر و اندازه خانواده اثرگذار است.

---

^۱ - Clark & Lepinteur

هایپرکرافت^۱ (۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان به این نتیجه رسیده است که بین درآمد مردان و تعداد فرزندان آنها رابطه‌ای مثبت و قوی وجود دارد و این رابطه در تمام مقاطع تحصیلی صدق می‌کند؛ به این معنا که با بالا رفتن درآمد مردان، فارغ از سطح تحصیلات آنها تعداد فرزندان آنها افزایش می‌یابد. برناردی و کلنر^۲ (۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان شبکه‌های اجتماعی و باروری نشان داد که عواملی مانند حمایت اجتماعی، یادگیری اجتماعی و فشار اجتماعی بر باورها و هنجارهای افراد در مورد بچه‌دار شدن، بر نگرش آنها درباره داشتن فرزند تاثیر می‌گذارد.

ساکو و کلاس^۳ (۲۰۰۲) در پژوهشی تحت عنوان ارزش فرزندان در ۶ فرهنگ، رابطه فرهنگی ارزش کودکان و همچنین روابط والدین- فرزندان را در شش کشور بررسی کرده‌اند. یافته‌های آنها نشان می‌دهند ارزش فرزندان از یکسو تصمیم‌گیری برای داشتن فرزند را تعیین می‌کند و از سوی دیگر خود به شرایط ساختار اجتماعی و فرهنگی و منابع فردی و خصیصه‌های بالقوه والدین وابسته است. تصمیم برای داشتن یا نداشتن فرزند تحت تاثیر مجموعه‌ای از شرایط از جمله شبکه اجتماعی و خویشاوندی و ویژگی‌های فردی والدین است.

هافمن و همکاران^۴ (۱۹۷۸) در پژوهشی تحت عنوان ارزش فرزندان برای والدین در ایالت متحده، به بررسی ارزش فرزندان در میان والدین آمریکایی که در سنین باروری بودند پرداختند؛ نتایج این تحقیق حاکی از این است که مدل هافمن با برخی تغییرات می‌تواند نتایج را توصیف کند؛ در ضمن گروههایی با درآمد و تحصیلات کم، زنان خانه‌دار و روستاییان به فرزند اهمیت بیشتری می‌دهند.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مطالب مذکور در این پژوهش، محقق در پی بررسی اهداف زیر می‌باشد:

- بین دینداری و نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر تبریز رابطه معناداری وجود دارد.
- بین حمایت اجتماعی و نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر تبریز رابطه معناداری وجود دارد.
- میانگین نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان بر حسب متغیرهای جنس، محل تولد و وضعیت تاهل متفاوت و معنادار می‌باشد.

^۱ - Hopcroft

^۲ - Bernardi & Klarner

^۳ - Suckow & Kalus

^۴ - Hoffman et al

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به ماهیت موضوع، روش مورد استفاده در تحقیق حاضر پیمایشی و از نوع مقطعی بوده و نوع پژوهش نیز کاربردی و واحد تحلیل نیز فرد (شهروندان بالای ۱۸ سال شهر تبریز) می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه شهروندان ساکن در شهر تبریز می‌باشند که طبق آخرین سرشماری که در سال ۱۴۰۰ به انجام رسیده است، ۲۷۵۵۳۵۸ نفر می‌باشد. هم چنین با توجه به اینکه مطالعه به صورت مقایسه‌ای و بین دو نسل جوان و بزرگسال به انجام رسیده است، تعداد افراد نسل جوان (۱۸ تا ۳۵ سال) ۹۰۶۴۲۲ نفر، و تعداد افراد نسل بزرگسال (بالای ۳۵ سال) ۱۸۴۸۹۳۶ نفر می‌باشد.

با استفاده از فرمول کوکران ۳۰۰ نفر با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد که ۱۱۱ نفر واقع در سن جوان و ۱۸۹ نفر واقع در سن بزرگسالی می‌باشند؛ ابزار مورد استفاده جهت گردآوری داده‌ها پرسشنامه می‌باشد که شامل سوالاتی درباره هر کدام از متغیرهای مستقل و همچنین متغیر وابسته می‌باشد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS استفاده شده است. به منظور تعیین پایایی گویه‌های متغیرهای تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردیده که مقدار آن برای هریک از متغیرها در جدول شماره ۱ درج شده و در حد قابل قبول می‌باشد.

جدول شماره ۱: جدول میزان پایایی متغیرهای تحقیق

نام متغیر	عامل‌ها و تعداد گویه‌های مورد سنجش	آلفا
ارزش فرزندان	۸ عامل (منافع احساسی، هزینه‌های احساسی، کسب هویت با فرزندان، تداوم خانوادگی، تقویت و توسعه خود، هزینه‌های اقتصادی، منافع اقتصادی، محدودیت‌ها و فرصت‌های از دست رفته)	۰/۸۲۷
حمایت اجتماعی	مراقب بودن خانواده از فرد، قائل بودن حرمت به فرد توسط خانواده، عشق ورزیدن خانواده به فرد، متکی بودن اعضای خانواده به فرد، حساب کردن روی خانواده به هنگام مشکلات، حمایت عاطفی شدن توسط خانواده، به کمک آمدن خانواده به هنگام نیاز مالی، مورد احترام قرار گرفتن فرد توسط دوستان، تکیه کردن به دوستان، مورد تحسین قرار گرفتن توسط مردم، علاقه داشتن به دوستان، نگه داشتن هوای فرد توسط دوستان، ارزش و احترام دادن به فرد توسط دیگران، مهم بودن رابطه با دوستان برای فرد، احساس دلنگی کمتر برای فرد در صورت مرگ، به درد خوردن دوستان در روزهای دشوار، کمک دوستان و آشنایان به فرد به هنگام وقوع حوادث و مشکلات	۰/۸۲۴
دینداری	۴ عامل (اعتقادی، عاطفی، مناسکی، پیامدی)	۰/۹۲۵

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

الف- ویژگی‌های اجتماعی- جمعیتی پاسخگویان

الف)- یافته‌های توصیفی پژوهش

در بررسی توزیع فراوانی پاسخگویان در متغیرهای زمینه‌ای پژوهش می‌توان گفت، ۴۸ درصد از پاسخگویان زن و ۵۲ درصد مرد می‌باشند؛ در بررسی فراوانی مربوط به متغیر محل تولد پاسخگویان نیز نتایج حاکی از این است که ۸۲ درصد از پاسخگویان متولد شهر، ۱۴ درصد متولد روستا و ۴ درصد متولد مناطق عشایری هستند؛ همچنین نتایج مربوط به توزیع فراوانی پاسخگویان در متغیر وضعیت تاهل نیز حاکی از این است که ۳۳ درصد پاسخگویان مجرد، ۶۰ درصد متاهل، ۱ درصد مطلقه و ۶ درصد پاسخگویانی هستند که همسر آنها فوت شده است؛ در نهایت بررسی نتایج مربوط به متغیر سن نیز حاکی از این است که افرادی که بین ۱۸ تا ۳۵ سال دارند (۳۸ درصد) و افراد بالای ۳۵ سال (۶۲ درصد) می‌باشند؛ نتایج این بررسی در جدول شماره ۲ درج شده است.

جدول شماره ۲: توصیف آماره‌های مربوط به متغیرهای زمینه‌ای

نام متغیر	طبقات	فراوانی	درصد فراوانی
جنس	زن	۱۴۴	۴۸
	مرد	۱۵۶	۵۲
	کل	۳۰۰	۱۰۰
محل تولد	شهر	۲۴۶	۸۲
	روستا	۴۳	۱۴
	عشایر	۱۱	۴
	کل	۳۰۰	۱۰۰
تاهل	مجرد	۱۰۲	۳۳
	متاهل	۱۷۸	۶۰
	مطلقه	۳	۱
	همسر فوت شده	۱۸	۶
	کل	۳۰۰	۱۰۰
سن	۱۸-۳۵ سال	۱۱۱	۳۸
	بالای ۳۵ سال	۱۸۱	۶۲
	کل	۳۰۰	۱۰۰

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

در جدول شماره ۳ اطلاعات توصیفی متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش ذکر شده است. این جدول دربرگیرنده کمینه و بیشینه پاسخ‌ها، میانگین و انحراف استاندارد پاسخهای ارائه شده می‌باشد که در ادامه قابل مشاهده می‌باشد.

جدول شماره ۳: یافته‌های توصیفی متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

متغیر	نسل	کمینه	بیشینه	میانگین	میانگین درصدی
ارزش فرزندان	نسل جوان	۱۱۰	۲۱۴	۱۶۸/۸۷۳۹	۶۹
	نسل بزرگسال	۹۶	۲۴۶	۱۸۵/۳۸۱۵	۷۵
دینداری	نسل جوان	۲۳	۱۳۸	۱۰۳/۷۹۲۸	۷۵
	نسل بزرگسال	۲۴	۱۳۶	۱۱۳/۸۰۳۵	۸۲
حمایت اجتماعی	نسل جوان	۳۷	۱۰۲	۸۰/۵۲۲۵	۷۹
	نسل بزرگسال	۳۲	۱۰۲	۸۴/۲۳۷۰	۸۲

اطلاعات به دست آمده از جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که میانگین ارزش فرزندان در بین نسل جوان ۶۹ درصد و در بین نسل بزرگسال ۷۵ درصد می‌باشد؛ میانگین دینداری در بین نسل جوان ۷۵ درصد و در بین نسل بزرگسال ۸۲ درصد می‌باشد؛ در نهایت میانگین حمایت اجتماعی در بین نسل جوان ۷۹ درصد و در بین نسل بزرگسال ۸۲ درصد می‌باشد.

یافته‌های استنباطی پژوهش

• بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

در بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل پژوهش با توجه به سطح سنجش متغیرهای پژوهش از آزمون‌های آماری متناسب استفاده شده است؛ با توجه به اینکه سطح سنجش متغیرهای دینداری و نگرش به ارزش فرزندان فاصله‌ای می‌باشد، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج این بررسی در جدول شماره ۴ درج شده است.

جدول شماره ۴: میزان ضریب همبستگی بین متغیرهای دینداری و نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان

سطح معناداری	ضریب همبستگی	نام متغیرها	
۰/۰۰۰	۰/۶۳۷	نسل جوان	دینداری و ارزش فرزندان
۰/۰۱۴	۰/۱۸۷	نسل بزرگسال	
۰/۰۰۰	۰/۵۵۲	نسل جوان	دینداری و منافع احساسی
۰/۰۵۷	۰/۱۴۵	نسل بزرگسال	
۰/۱۷۱	-۰/۱۳۱	نسل جوان	دینداری و هزینه‌های احساسی
۰/۰۰۳	-۰/۲۲۷	نسل بزرگسال	
۰/۰۰۰	۰/۵۱۲	نسل جوان	دینداری و تداوم خانوادگی
۰/۰۰۰	۰/۳۰۶	نسل بزرگسال	
۰/۰۰۱	۰/۳۱۸	نسل جوان	دینداری و کسب هویت با فرزندان
۰/۰۰۰	۰/۲۸۰	نسل بزرگسال	
۰/۰۰۰	۰/۵۳۷	نسل جوان	دینداری و تقویت و توسعه خود
۰/۰۰۰	۰/۴۷۳	نسل بزرگسال	
۰/۰۰۰	-۰/۳۲۴	نسل جوان	دینداری و هزینه‌های اقتصادی
۰/۱۲۰	-۰/۱۱۹	نسل بزرگسال	
۰/۰۰۰	۰/۴۵۸	نسل جوان	دینداری و منافع اقتصادی
۰/۰۰۰	۰/۳۱۸	نسل بزرگسال	
۰/۹۸۴	-۰/۰۰۲	نسل جوان	دینداری و محدودیت‌ها و فرصت‌های از دست رفته
۰/۰۰۱	-۰/۲۵۰	نسل بزرگسال	

با توجه به نتایج مندرج در جدول شماره ۴ در بررسی میزان همبستگی بین متغیرهای دینداری و نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان می‌توان گفت، در بین نسل جوان این رابطه مثبت و قوی (۰/۶۳۷) و معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصد (۰/۰۰۰) می‌باشد؛ به عبارتی دیگر هر چه میزان دینداری افراد نسل جوان افزایش پیدا می‌کند، میزان نگرش مثبت به ارزش فرزندان نیز افزایش پیدا می‌کند؛

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

در بررسی همین رابطه در بین نسل بزرگسال نیز نتایج حاکی از این است که بین دو متغیر رابطه ضعیف و مثبت (۰/۱۸۷) و معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد (۰/۰۱۴) وجود دارد؛ به عبارتی دیگر هر چه میزان دینداری افراد نسل جوان افزایش پیدا می‌کند، میزان نگرش مثبت به ارزش فرزندان نیز افزایش پیدا می‌کند؛

در بررسی رابطه دینداری با ابعاد متغیر نگرش به ارزش فرزندان نتایج در نسل جوان حاکی از این است که بین ابعاد منفاع احساسی، تداوم خانوادگی، کسب هویت با فرزندان، تقویت و توسعه خود، هزینه‌های اقتصادی و منافع اقتصادی با متغیر دینداری همبستگی معنادار وجود دارد؛ نتایج همین بررسی در مورد نسل بزرگسال نیز حاکی از این است که بین ابعاد هزینه احساسی، تداوم خانوادگی، کسب هویت با فرزندان، تقویت و توسعه خود، منافع اقتصادی و محدودیت‌ها و فرصت‌های از دست رفته با متغیر دینداری همبستگی معنادار وجود دارد؛

در بررسی رابطه بین حمایت اجتماعی و نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان نیز با توجه به اینکه سطح سنجش هر دو متغیر فاصله‌ای می‌باشد، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج این بررسی در جدول شماره ۵ درج شده است.

جدول شماره ۵: میزان ضریب همبستگی بین حمایت اجتماعی و نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان

نام متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری
حمایت اجتماعی و نگرش به ارزش فرزندان	۰/۳۰۸	۰/۰۰۱
	۰/۰۷۶	۰/۳۱۸
حمایت اجتماعی و منافع احساسی	۰/۲۶۹	۰/۰۰۴
	۰/۰۲۴	۰/۷۵۰
حمایت اجتماعی و هزینه‌های احساسی	-۰/۰۵۵	۰/۵۶۴
	-۰/۰۷۸	۰/۳۱۰
حمایت اجتماعی و تداوم خانوادگی	۰/۰۹۵	۰/۳۲۱
	۰/۰۸۷	۰/۲۵۶
حمایت اجتماعی و کسب هویت با فرزندان	۰/۳۸۳	۰/۰۰۰
	۰/۲۲۳	۰/۰۰۳

۰/۰۶۵	۰/۱۷۶	نسل جوان	حمایت اجتماعی و تقویت و توسعه خود
۰/۹۳۳	-۰/۰۰۶	نسل بزرگسال	
۰/۱۵۸	-۰/۱۳۵	نسل جوان	حمایت اجتماعی و هزینه‌های اقتصادی
۰/۲۷۱	-۰/۰۸۴	نسل بزرگسال	
۰/۰۰۰	۰/۴۳۳	نسل جوان	حمایت اجتماعی و منافع اقتصادی
۰/۲۵۱	۰/۰۸۸	نسل بزرگسال	
۰/۲۶۹	-۰/۱۰۶	نسل جوان	حمایت اجتماعی و محدودیت‌ها و فرصت‌های از دست رفته
۰/۲۷۲	-۰/۰۸۴	نسل بزرگسال	

در بررسی میزان همبستگی بین متغیر حمایت اجتماعی و نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان با توجه به نتایج مندرج در جدول شماره ۵ می‌توان گفت، در بین نسل جوان بین دو متغیر همبستگی نسبتاً قوی و مثبت (۰/۳۰۸) و معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصد (۰/۰۰۱) وجود دارد؛ به عبارتی دیگر هر چه میزان حمایت اجتماعی در بین نسل جوان افزایش پیدا می‌کند، میزان نگرش مثبت نسبت به فرزندان نیز افزایش پیدا می‌کند؛ قابل ذکر است که این همبستگی در بین نسل بزرگسال معنادار نمی‌باشد. در بررسی همبستگی موجود بین حمایت اجتماعی با ابعاد متغیر ارزش فرزندان نیز نتایج حاکی از این است که در بین نسل جوان بین ابعاد منافع احساسی، کسب هویت با فرزند و منابع اقتصادی و متغیر حمایت اجتماعی همبستگی معنادار وجود دارد.

تحلیل چند متغیره

در این پژوهش جهت انجام تحلیل چند متغیره، از روش رگرسیون با روش گام به گام استفاده شده است. با توجه به اینکه مطالعه مقایسه‌ای و بین نسلی است، این تحلیل در بین هر دو نسل به انجام رسیده است؛ پس از بررسی پیش فرض‌های رگرسیونی و انجام رگرسیون چند متغیره نتایج حاکی از این است که در مدل رگرسیونی مربوط به نسل جوان، متغیرهای دینداری و حمایت اجتماعی وارد مدل رگرسیونی شده‌اند و ۴۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کرده‌اند؛ در مقابل در مدل رگرسیونی مربوط به نسل بزرگسال فقط متغیر دینداری وارد مدل شده است و آن هم به تنهایی ۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کرده است و مابقی واریانس تبیین نشده متاثر از متغیرهای دیگری است که در مدل تحقیق آورده نشده‌اند.

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

جدول شماره ۶: نتایج ضرایب رگرسیونی چندگانه و تبیین‌کننده‌های نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان

متغیرهای باقی مانده در مدل	دوربین واتسون	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	همبستگی چندگانه	
دینداری و حمایت اجتماعی	۱/۸۱۳	۰/۴۱۶	۰/۴۲۷	۰/۶۵۳	نسل جوان
دینداری	۱/۱۷۶	۰/۰۲۹	۰/۰۳۵	۰/۱۸۷	نسل بزرگسال

با توجه به مقدار سطح معنی‌داری جدول شماره ۷ می‌توان گفت، مدل رگرسیونی ایجاد شده در هر دو نسل مدل معناداری است. به عبارتی دیگر مدل رگرسیونی ایجاد شده از دو متغیر مستقل دینداری و حمایت اجتماعی و یک متغیر وابسته در بین نسل بزرگسال مدل خوبی می‌باشد و متغیرهای مستقل قادرند تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند. همچنین در مورد نسل بزرگسال هم مدل حاکی از برازش مناسب دارد. جدول شماره ۷: نتایج آزمون رگرسیونی چندگانه مربوط به متغیرهای تبیین‌کننده نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی داری
رگرسیون	نسل جوان	۲	۱۵۰۲۲/۳۶۶	۴۰/۱۶۷	۰/۰۰۰
	نسل بزرگسال	۱	۳۵۳۲/۸۷۴	۶/۲۱۹	۰/۰۱۴
باقیمانده	نسل جوان	۱۰۸	۳۷۳/۹۹۵		
	نسل بزرگسال	۱۷۱	۵۶۸/۰۳۵		
کل	نسل جوان	۱۱۰			
	نسل بزرگسال	۱۸۱			

با توجه به ضرایب b جدول شماره ۸ که مربوط به مدل رگرسیونی نسل جوان است می‌توان گفت، مقدار ضریب b متغیر دینداری (۰/۵۶۳) می‌باشد. به عبارتی دیگر به ازای ۱ واحد تغییر در متغیر

دینداری، ۰/۵۶ افزایش در میزان ارزش فرزندان به وجود می‌آید که این افزایش معنی‌دار (۰/۰۰۰) می‌باشد. متغیر حمایت اجتماعی نیز با مقدار ضریب b (۰/۲۷۱) حاکی از این است که به ازای ۱ واحد تغییر در متغیر حمایت اجتماعی، میزان ارزش فرزندان در پاسخگویان به میزان ۰/۲۷ افزایش پیدا می‌کند که این افزایش معنی‌دار (۰/۰۰۰) می‌باشد.

جدول شماره ۸: ضرایب بتای متغیرهای مربوط به مدل رگرسیونی نگرش به ارزش فرزندان در بین نسل جوان

Vif	Tolerance	سطح معنی - داری	T	B	Beta	
		۰/۰۰۰	۷/۶۵۵	۸۸/۶۵۶		عرض از مبدا
۱/۰۷۴	۰/۹۳۱	۰/۰۰۰	۷/۹۰۲	۰/۵۶۳	۰/۵۹۷	دینداری
۱/۰۷۴	۰/۹۳۱	۰/۰۴۷	۲/۰۰۶	۰/۲۷۱	۰/۱۵۲	حمایت اجتماعی

با توجه به ضرایب b جدول شماره ۹ که مربوط به مدل رگرسیونی نسل بزرگسال است می‌توان گفت، مقدار ضریب b متغیر دینداری (۰/۱۸۷) می‌باشد. به عبارتی دیگر به ازای ۱ واحد تغییر در متغیر دینداری، ۰/۱۸ افزایش در میزان ارزش فرزندان به وجود می‌آید که این افزایش معنی‌دار (۰/۰۰۰) می‌باشد. جدول شماره ۹: ضرایب بتای متغیرهای مربوط به مدل رگرسیونی نگرش به ارزش فرزندان در بین نسل بزرگسال

Vif	Tolerance	سطح معنی - داری	T	B	Beta	
		۰/۰۰۰	۱۴/۷۶۴	۱۵۸/۹۲۰		عرض از مبدا
۱/۰۷۱	۰/۹۳۳	۰/۰۱۴	۲/۴۹۴	۰/۲۳۳	۰/۱۸۷	دینداری

• بررسی تفاوت میانگین متغیر وابسته بر حسب متغیرهای زمینه‌ای پژوهش

از جمله متغیرهای زمینه‌ای پژوهش که در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفته است، متغیر جنسیت، وضعیت تاهل و محل تولد پاسخگو می‌باشند. با توجه به اینکه سطح سنجش متغیر جنسیت دو حالتی و سطح سنجش میزان ارزش فرزندان فاصله‌ای می‌باشد، مناسب‌ترین آزمون جهت بررسی میزان تفاوت میانگین، آزمون t با نمونه‌های مستقل^۱ می‌باشد. نتایج این بررسی در جدول شماره ۱۰ درج شده است.

^۱ - Independent samples T test

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

جدول شماره ۱۰: نتایج آزمون تفاوت میانگین ارزش فرزندان بر حسب متغیر جنسیت

t	درجه آزادی	سطح معنی داری	تفاوت میانگین	واریانسها	جنسیت و نگرش به ارزش فرزندان
-۳/۲۶۹	۱۰۹	۰/۰۰۱	۱۶۳/۳۳۳۳ ۱۷۹/۱۰۲۶	با واریانس مشابه با واریانس نامشابه	نسل جوان
-۱/۱۷۸	۱۸۱	۰/۲۴۱	۱۸۲/۷۵۷۱ ۱۸۷/۱۶۵۰	با واریانس مشابه با واریانس نامشابه	نسل بزرگسال

با بررسی نتایج مندرج در جدول شماره ۱۰ باید گفت، در بررسی نتایج مربوط به تفاوت میانگین میزان ارزش فرزندان بر حسب متغیر جنسیت نتایج حاکی از این است که میانگین ارزش فرزندان در بین زنان و مردان فقط در بین نسل جوان، متفاوت ($t = -۳/۲۶۹$) و معنادار ($۰/۰۰۰$) می‌باشد. در بررسی نتایج مربوط به تفاوت میانگین‌ها می‌توان گفت، میانگین ارزش فرزند در بین زنان ($۱۶۳/۳۳۳۳$) کمتر از مردان ($۱۷۹/۱۰۲۶$) می‌باشد.

از دیگر متغیرهای زمینه‌ای مورد بررسی در این پژوهش، متغیرهای وضعیت تاهل، محل تولد می‌باشد؛ جهت بررسی میزان تفاوت میانگین متغیر ارزش فرزندان بر حسب وضعیت وضعیت تاهل و محل تولد با توجه به اینکه سطح سنجش متغیر هر دو متغیر اسمی چند حالتی می‌باشند، از آزمون تحلیل واریانس یک طرف F استفاده شده است که نتایج در جدول شماره ۱۱ درج شده است.

جدول شماره ۱۱: نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه بین متغیر وضعیت تاهل و محل تولد با نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان

نام متغیر	منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی داری
نسل جوان	بین گروهی	۴۰۳۱/۷۹۱	۲	۲۰۱۵/۸۹۵	۳/۲۵۸	۰/۰۴۲
	درون گروهی	۶۶۲۱۰/۲۰۹	۱۰۷	۶۱۸/۷۸۷		
	کل	۷۰۲۴۲/۰۰۰	۱۰۹			

۰/۳۰۷	۱/۲۱۲	۷۰۰/۹۹۵ ۵۷۸/۲۴۹	۳ ۱۵۳ ۱۵۶	۲۱۰۲/۹۸۵ ۸۸۴۷۲/۰۹۸ ۹۰۵۷۵/۰۸۳	بین گروهی درون گروهی کل	نسل بزرگسال	وضعیت تاهل
۰/۱۳۵	۲/۲۶۷	۱۴۳۴/۸۶۸ ۶۳۳/۰۴۰	۱ ۱۰۹ ۱۱۰	۱۴۳۴/۸۶۸ ۶۹۰۰۱/۳۶۷ ۷۰۴۳۶/۲۳۴	بین گروهی درون گروهی کل	نسل جوان	محل تولد
۰/۰۰۰	۱۰/۷۷۷	۵۶۶۳/۴۹۸ ۵۲۵/۵۲۸	۲ ۱۷۰ ۱۸۱	۱۱۳۲۶/۹۹۷ ۸۹۳۳۹/۸۲۴ ۱۰۰۶۶۶/۸۲۱	بین گروهی درون گروهی کل	نسل بزرگسال	

با بررسی نتایج مندرج در جدول شماره ۱۱ باید گفت، میزان ارزش فرزندان بر حسب متغیر وضعیت تاهل فقط در بین نسل جوان، متفاوت ($f=3/258$) و در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار ($0/042$) می‌باشد. در بررسی نتایج مربوط به محل تولد پاسخگو نیز نتایج حاکی از این است که میزان ارزش فرزندان بر حسب متغیر محل تولد در بین نسل بزرگسال، متفاوت ($f=10/777$) و معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار ($0/000$) می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با آن به انجام رسیده است؛ نتایج بررسی میزان همبستگی بین متغیرهای دینداری و نگرش به ارزش فرزندان نشان می‌دهد، در بین نسل جوان این رابطه مثبت و قوی ($0/637$) و معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصد ($0/000$) می‌باشد؛ در بررسی همبستگی رابطه در بین نسل بزرگسال نیز نتایج حاکی از این است که بین دو متغیر رابطه ضعیف و مثبت ($0/187$) و معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($0/014$) وجود دارد.

در این زمینه باید از تاثیر بسیار مهم ارزش‌ها و باورها در رفتار بشری سخن گفت؛ مطابق با نظر همل^۱ (۱۹۹۰) افرادی با شرایط اقتصادی- اجتماعی مشابه اما با اعتقادات مذهبی متفاوت و یا متعلق به گروه‌های مختلف مذهبی، ممکن است رفتارهای باروری متفاوتی را بروز دهند. ممکن است برخی از گروه‌های مذهبی اهمیت بیشتری به تشکیل خانواده و تعداد زیاد فرزند بدهند و یا افرادی که مذهب نقش اساسی و پررنگی در زندگی‌شان دارد، رفتارها و تمایلات متفاوت با سایرین در خصوص فرزندآوری داشته

^۱ -Hammel

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

باشند؛ همچنین ویر نیز یکی از عوامل موثر بر کنش‌های انسان را دینداری می‌داند و معتقد است که دین یک عامل کلیدی در شکل‌دهی به رفتارهای انسان است؛ دین یکی از مهمترین مولفه‌های شکل‌دهنده شیوه تفکر انسان است و در واقع روش زندگی را برای افراد تعیین می‌کند و نظام باورهای منسجمی را شکل می‌دهد که باعث می‌شود افراد به زندگی خود معنا بدهند و به زندگی با یک دید امیدوارانه نگاه کنند و از سخت‌کوشی و ادامه تلاش در زندگی منصرف نشوند؛ دین و آموزه‌های دینی خود در انتخاب تعداد فرزندان و رفتارهای مرتبط با باروری تأثیر بسیار دارد.

بررسی میزان همبستگی بین متغیر حمایت اجتماعی و نگرش به ارزش فرزندان حاکی از این است که، در بین نسل جوان بین دو متغیر همبستگی نسبتاً قوی و مثبت (۰/۳۰۸) و معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصد (۰/۰۰۱) وجود دارد؛ به عبارتی دیگر هر چه میزان حمایت اجتماعی در بین نسل جوان افزایش پیدا می‌کند، میزان نگرش مثبت نسبت به فرزندان نیز افزایش پیدا می‌کند؛ همچنین قابل ذکر است که این نتیجه همسو با نتایج تحقیق عباسزاده و همکاران (۱۳۹۸)، سفیری و همکاران (۱۳۹۶)، مدیری (۱۳۹۶)، مدیری و رزاقی نصرآباد (۱۳۹۴) می‌باشد که پژوهشگران اذعان داشته‌اند که دینداری و مذهب یکی از عوامل بسیار تأثیرگذار در رفتارهای باروری و نگرش به ارزش فرزندان می‌باشد.

بر اساس نظریه شبکه اجتماعی^۱، افراد در ساختارها یا شبکه‌های اجتماعی قرار دارند که می‌توانند به عنوان سیستم‌های پایدار روابط اجتماعی مشاهده گردند. این شبکه‌ها می‌توانند بر رفتار و ایده‌های افراد تأثیرگذار باشند. یکی از مکانیزم‌های تعیین‌کننده شبکه‌های اجتماعی در شکل‌دهی به رفتار باروری حمایت اجتماعی است. استرینر^۲ معتقد است که ابزارهایی که حمایت اجتماعی را به عنوان در هم تنیدگی اجتماعی مفهوم‌سازی کرده‌اند بر شبکه اجتماعی تمرکز دارند؛ به عبارت دیگر آنها ارتباطات مستقیم و غیر مستقیمی را مشخص می‌کنند که افراد را با خانواده و دوستان و همسالانشان پیوند می‌دهد. این ارتباطات در میزان احساس رضایت و کیفیت زندگی افراد و در انتخاب نوع کنش‌های آنها دازای تأثیر بسیار است. بوردیو^۳ نیز به نقش سرمایه اجتماعی در کنش‌های انسانها اشاره دارد و سرمایه هر گونه خاستگاه و سرچشمه در عرصه اجتماعی است که در توانایی فرد برای بهره‌مندی از منافع خاصی که در این صحنه حاصل می‌گردد، موثر واقع شده است. بوردیو از میدان قدرتی صحبت می‌کند که تنها گروه‌هایی در آن محدوده می‌توانند قرار بگیرند که به بیشترین میزان سرمایه دسترسی داشته باشند. در بحث باروری و فرزندآوری نیز حمایت اجتماعی دخیل هست. به طور کلی شبکه‌های اجتماعی ارزش‌های مرتبط با فرزندان، هنجارهای والدین شدن، حمایت‌های در دسترس والدین و سایر عواملی که در تصمیم‌گیری برای زمانبندی و تعداد فرزندان

^۱ - Social Network

^۲ - Steeter. C.I

^۳ - Bourdieu

دخیل هستند را ایجاد و انتقال می‌دهند. این نتیجه همسو با نتایج تحقیقات دراهکی و کوشککی (۱۴۰۰)، برناردی و کلتر (۲۰۱۴)، ساکو و کلاس (۲۰۰۲) می‌باشد که به نقش و تاثیر مهم متغیر حمایت اجتماعی در باروری و رفتارهای مرتبط با آن اشاره داشته‌اند.

در بررسی نقش متغیرهای زمینه‌ای پژوهش که در این تحقیق متغیرهای زمینه‌ای جنسیت، وضعیت تاهل و محل تولد بر نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان بررسی شده است، نتایج حاکی از نقش متغیرهای جنسیت و وضعیت تاهل در بین نسل جوان و محل تولد در بین نسل بزرگسال دارد؛ این نتایج همسو با نتایج تحقیقات شاهنوشی و سامی (۱۳۸۸)، هافمن و همکاران (۱۹۷۸) می‌باشد که محققین مذکور به نقش این متغیرهای جمعیت‌شناختی در رفتارهای باروری و ارزش فرزندان اشاره داشته‌اند.

با توجه به نتایج تحقیق می‌توان گفت حمایت اجتماعی یکی از ابزارهای بسیار مهم در راستای فرزندآوری و ارتقای ارزش فرزند در جامعه به خصوص در بین نسل جوان است؛ بنابراین تشویق و فرهنگ‌سازی در این زمینه بسیار مهم است؛ حمایت در زمینه مراقبت و نگهداری از کودک توسط اعضای شبکه اجتماعی می‌تواند حس ارزشمند بودن و مورد توجه قرار گرفتن را در افراد تقویت کند و همچنین از بار اقتصادی که امروزه بسیاری از خانواده‌ها با مشکلات اقتصادی دست به گریبان هستند، بکاهد. ارزشگذاری برای فرزندان از عواملی است که مستقیماً بر رفتار باروری تاثیرگذار است و این مورد جز با هر چه بیشتر شدن انواع حمایت‌های اجتماعی به خصوص از زوج‌های جوان میسر نخواهد بود. با کاهش پیوندهای شبکه اجتماعی از یک طرف افراد در زمینه فرزندآوری با بار اقتصادی بیشتر مواجه می‌گردند و از طرف دیگر زمینه میانجی‌گری ایده‌ای و ارزشی آنها کم‌رنگ‌تر می‌گردد. تلاش برای پیدا کردن جایگزین‌هایی برای کارکردهای شبکه‌های اجتماعی مانند حمایت نهاد‌های رسمی از خدماتی مانند مراقبت کودک در زمینه باروری و نگرش مثبت نسبت به فرزند اهمیت دارد و زمینه کاهش عدم تمایل خانواده‌ها به فرزندآوری را می‌تواند فراهم کند.

همچنین از دیگر عوامل بسیار تاثیرگذار در این تحقیق در نگرش مثبت به فرزندان، دینداری می‌باشد؛ در این زمینه نیز می‌توان گفت مذهب و دینداری عامل کلیدی موثر در رفتارهای باروری تلقی شده است. با توجه به این نقش مهم به نظر می‌رسد، اقدامات مثبت در راستای تقویت باورهای دینی و زندگی معنوی در بین افراد به خصوص نسل جوان اعم از برگزاری کارگاه‌های دینی و مذهبی، ارتقا و تقویت شرکت افراد در محافل و مجالس مذهبی، انس با قرآن، توزیع کتب و بروشور و نشریات در خصوص ارزش‌های معنوی توسط سازمان‌ها و ارگان‌های مختلف در سطح جامعه، می‌تواند از دیگر جمله اقدامات مثبت و مفید در این حوزه باشد.

بررسی نقش دینداری و حمایت اجتماعی در نگرش بین نسلی به ارزش فرزندان و زمینه اجتماعی مرتبط با...

منابع

- اوجاقلو، سجاد؛ سربای، حسن (۱۳۹۳). مطالعه تغییرات زمانی ارزش فرزند در ایران (مطالعه زنان شهر زنجان). فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۳، شماره ۲، سال ۱۳۹۳، صفحات ۲۴۸ تا ۲۶۱.
- چمنی، سولماز؛ شکر بیگی، عالیه؛ مشفق، محمود (۱۳۹۵). مطالعه تعیین کننده جامعه‌شناختی فرزندآوری (مورد کاوی: زنان متاهل شهر تهران). فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، دوره ۵، شماره ۲۰، سال ۱۳۹۵، صفحات ۱۳۷ تا ۱۶۵.
- دراهکی، احمد؛ کوشکی، نیلوفر (۱۴۰۰). تاثیر ابعاد مختلف حمایت اجتماعی ادراک شده بر قصد باروری: مطالعه زنان ۱۸ تا ۴۴ ساله حداقل یک بار ازدواج کرده نقاط شهری استان بوشهر. مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی، دوره ۱۹، شماره ۳، سال ۱۴۰۰، صفحات ۳۴۱ تا ۳۵۲.
- سفیری، خدیجه؛ کمالی، افسانه؛ فرجی، الهه (۱۳۹۶). بررسی جامعه‌شناختی نگرش مثبت به فرزند (مطالعه زنان شهر ایلام). فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، دوره ۱۹، شماره ۷۵، سال ۱۳۹۶، صفحات ۸۵ تا ۱۰۹.
- صادقی سرچشمه، عباس (۱۳۹۲). عوامل اجتماعی موثر بر میزان سلامت اجتماعی جوانان شهر یزد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مددکاری، دانشکده علوم اجتماعی علامه طباطبائی تهران.
- صادقی، حنا؛ سادات؛ سربای، حسن (۱۳۹۵). عوامل موثر بر گرایش به فرزندآوری زنان شهر تهران. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۷، سال ۱۳۹۵، صفحات ۱ تا ۳۲.
- عباسی شوازی، محمد جلال؛ دراهکی، احمد (۱۳۹۷). تاثیر مکانیزم‌های شبکه‌های اجتماعی بر قصد فرزندآوری زنان نقاط شهری استان بوشهر. دو فصلنامه مطالعات جمعیتی، دوره ۴، شماره ۱، سال ۱۳۹۷، صفحات ۷ تا ۳۹.
- عباسی شوازی، محمد جلال؛ محمودیان، حسین؛ صادقی، رسول؛ قربانی، زهرا (۱۳۹۷). تاثیر جهت‌گیری‌های ارزشی - نگرشی بر ایده‌آل‌های فرزندآوری در ایران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، سال سیزدهم، شماره ۲۶، سال ۱۳۹۷، صفحات ۳۷ تا ۶۶.
- عباسی شوازی، محمد جلال؛ محمودیان، حسین؛ صادقی، رسول؛ قربانی، زهرا (۱۳۹۷). تاثیر جهت‌گیری‌های ارزشی - نگرشی بر ایده‌آل‌های فرزندآوری در ایران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، سال سیزدهم، شماره ۲۶، سال ۱۳۹۷، صفحات ۳۷ تا ۶۶.
- عبداللهی، عادل؛ رحیمی، علی (۱۳۹۶). تفسیر و بازنمایی ابعاد مختلف فرزندآوری در بین کاربران اینترنتی. فصلنامه جمعیت، سال بیست و چهارم، شماره (۱۰۰ و ۹۹)، سال ۱۳۹۶، صفحات ۴۷ تا ۶۴.
- کرمی قهی، محمد تقی؛ زادسر، زینب (۱۳۹۲). سنجش بررسی رابطه دینداری و سبک زندگی (مطالعه موردی زنان ۲۰ ساله و بیشتر ساکن شهر تهران). فصلنامه فرهنگ و هنر، شماره ۱، سال ۱۳۹۲، صفحات ۸۵ تا ۱۰۱.
- مدیری، فاطمه؛ رازقی نصرآباد، حبیبی‌بی (۱۳۹۴). بررسی رابطه دینداری و قصد باروری در شهر تهران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، سال دهم، شماره ۲۰، سال ۱۳۹۴، صفحات ۱۲۷ تا ۱۶۲.
- مشفق، محمود؛ غریب عشقی، سارا (۱۳۹۱). تحلیلی بر رابطه ارزش فرزندان و باروری بین زنان تهرانی. فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، سال پانزدهم، شماره ۵۸، سال ۱۳۹۱، صفحات ۹۳ تا ۱۲۰.
- مهدوی کنی، محمد سعید (۱۳۸۶). مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، شماره ۱، سال ۱۳۸۶، صفحات ۱۹۹ تا ۲۳۰.
- موسوی اقدم، سید رحمت‌الله؛ داوری فرد، فروزان؛ ویسی، ناهید؛ توان، حامد؛ صادق خانی، اسد الله (۱۳۹۴). مقایسه رابطه باورهای دینی و بهزیستی روانشناختی با فرسودگی شغلی بالا و پایین. مجله پژوهش در دین و سلامت، دوره ۲، شماره ۱، سال ۱۳۹۴، صفحات ۱۱ تا ۱۸.
- ویر، ماکس (۱۳۸۵). اخلاق پروتستانی و روح سرمایه‌داری. ترجمه: عبدالکریم رشیدیان و پریسا منوچهری، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

- Bachrach, C.A & Morgan, S.P. (۲۰۱۱). **Further reflections on the theory of planned behavior and fertility research**. Vienna Yearbook of Population Research. ۷۴-۷۱. doi: <https://www.jstor.org/stable/۴۱۳۴۲۸۰۵>
- Bernardi, Laura & Klarner, Andreas. (۲۰۱۴) **Social networks and fertility**. Journal of Population Sciences, No. ۳۰. pp. ۶۷۰-۶۴۱.
- Clark, A. E & Lepinteur, A. (۲۰۲۰). **A Natural Experiment on Job Insecurity and the United States: Structural economic conditions and perceived economic uncertainty**. Demographic Research. ۱۶۰۰-۱۵۴۹. (۵۱) ۳۶. Doi: ۱۰/۴۰۵۴/DemRes. ۲۰۱۷/۳۶/۵۱.
- Goldstein, J., Lutz, W & Testa, M. R. (۲۰۰۳). **The emergence of sub-replacement family size ideals in Europe**. Population Research and Policy Review. ۴۹۶-۴۷۹. (۵) ۲۲.
- Hoffman, L.W., Thornton, A & Manis, J.D. (۱۹۷۸). **The Value of Children to Parents in the United States**. Journal of Population. (۲) ۱.
- Hopcroft, R. L. (۲۰۱۵). **Sex differences in the relationship between status and number of offspring in the contemporary US**. Evolution and Human Behavior. ۱۵۱-۱۴۶. (۲) ۳۶.
- Mills, M., Mencarini, L., Tanturri, M. L & Begall, K. (۲۰۰۸). **Gender equity and fertility intentions in Italy and the Netherlands**. Demographic Research. ۲۶-۱. ۱۸.
- Régnier-Loilier, A., Vignoli, D & Dutreuilh, C. (۲۰۱۱). **Fertility intentions and obstacles to their realization in France and Italy**. Population. ۳۸۹-۳۶۱. (۲) ۶۶.
- Suckow, J., Klaus, D. (۲۰۰۲). **Value of Children in Six Cultures**. In: Nauck, B & Suckow, J. (Ed.): Soziale Netzwerke und Generation.
- Testa, M. R & Grilli, L. (۲۰۰۶). **The influence of childbearing regional contexts on ideal family size in Europe**. Population. ۱۲۷-۹۹. (۱) ۶۱.

